אגרות הראי"ה - כרך ב' - אגרת תרפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן תרע"ד - יפו
נמען: בנו, הרב צבי יהודה

שבח על קיום הבטחה לר' ב' ועל ההקפדה מגניבת דעת: 'הדקדוק במעשים לפלס הכול על פי התורה' הוא עיקר. 'הקנאה הלאומית' שלמד מהאוסטרי היא 'אש קודש', וטוב ללמוד 'מן ההדיוט'; היא יסוד אורו של משיח, שהצדק אזור מותניו. על 'עקרות כנסת ישראל' - כתשובת ברוריה. הלכות: אלכסנדריה אסורה בהשתקעות (רמב"ם מלכים ה ז), וכך גם פורט סעיד; ברכת הדרך; צורות ע"ז לנוי; 'כינוי שם לגנאי'.

עיקרי הדברים

- דקדוק במעשים.
- קנאה לאומית - אש קודש.
- ישיבה באלכסנדריה.
- ברכת הדרך.
- כינוי לגנאי לע"ז.

נוסח האגרת עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך נוסח האגרת. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] *והוא אינו חלק מלשון האגרת.*

בעזהי"ת[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י' ניסן תרע"ד[4]

בני מחמדי שליט"א[5],

לא כפי המדה הראויה למכתבך היקר מעולף-הספירים אוכל לכתב לך תשובה.

אנסה אמנם לעבור על פרחיך העדינים אחד לאחד.

ריש מלין תודה וברכה למעונה אלהי-קדם צור ישענו, אשר נחך בדרך ישרה בים וביבשה, ויאר פניו אליך לתן אותך לחן ולחסד במקום-מגורך. יהי שמו הגדול מבורך לעד, וממקורות החסד והחן, אשר נפתחו עליך, פלגים רבים יבלי-מים נאמנים יזלו, לרוות אותך בנחלי-עדנים ברב נחת ועונג, שלוה ושמחה, אור תורה וחכמה, גבורה ואמץ-חיים ועזוז יראת-ד' הרעננה, עם כל תענוגי אהבתה, מאירת-עינים ומשיבת-נפש, באור-תורה ונר-מצוה וכל חמדת המדות המפוארות, שהן תפארת לעושן ותפארת לו מן האדם, ונזכה לראותך בתור המעלה על אדמת-הקדש.

תשואות-חן לך על אשר קימת מוצא-שפתיך [הרצי"ה בתחילת שהותו בחו"ל; ראו כרך ב', אגרת תרע] למר ב'. הכרת-טובה וקיום-הבטחה - יסודות המוסר ושרשיהם הם העולים למעלה בקודש. ואשמח מאד שלא העבירה טרדתך אותך מאורח-ישרים סלולה זו, ותעלוזנה כליותי בדבר

---

1 בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2 עה"ק - עיר הקודש
3 ת"ו - תבנה ותכונן
4 תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
5 שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

שפתיך מישרים, ועוד הוספת על שמחתי בנקיות-דעתך להרחיק מדבר-שקר ומחשש גנבת-דעת, וכונת אל האמת כפסק שו"ע[6] חו"מ[7] סי'[8] רכ"ח ס"ו ע"פ[9] הגמרא.

ובאמת שימת-הלב על הדרכים והדקדוק במעשים לפלס הכל ע"פ התורה והמוסר, - מדה זו בעצמה מכל הון יקרה היא, והיא חשובה באיכותה מכל הפרטים המתכונים על-ידה, מפני שרוח-טהרה זה כולל בתוכו את תמצית-הקדש של תורת-חיים, המודיעה לאדם את הדרך ילך בה והמורה אותו ביחוד, שדרך-החיים הוא דבר שתמיד בעמוד-ולמוד קאי, נגד דרכי-רשעים שהם באפלה ואינם באים כלל לידי הכרה זו, שדרך-חיים צריכה להיות מפולסת, ולא ידעו במה יכשלו, והצד המעולה שבהם אינו כי-אם מתאר את החיים ולא מורה את דרכיהם.

הקנאה הלאומית, אשר עוררת עליה ולמדת אותה מהאוסטרי, גם היא אש-קדש היא בטבעה של הנשמה הבריאה והטהורה קבועה, והיא המוציאה אל-הפעל את הגודל של הגבורה אשר לגבורים אנשי-שם, אשר לברכה יזכרו לעד בתולדה ב"זה ספר תולדות אדם", שהוא כלל גדול בתורה ואע"פ[10] שהאש הישראלית יורדת היא מן השמים, מקורה ממעין-הקודש העליון של אהבת כל היצור בתכונתו האידיאלית האלהית, המתרוממת לאהבת ד' בצורתה הזכה המשלחת בתוך לשדה הרוה את כל הנטיעות הנשמתיות היותר עזיזות וטהורות אשר מעולם, מ"מ[11] מצוה להביא מן ההדיוט קנאת-עם טבעית, שיחוסה מתגלה בעולם-החיים ע"פ הטוב והאור שהליכותיה המתגלות מביאות בעולם, שהוא יסוד אורו-של-משיח, ש"הצדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו" [ישעיהו יא, ה] ושלום-העולמים על דגלו חונה תמיד, לכל האדם ולכל היקום.

ואותם האומללים, שהם רואים סימני-עקרות בכנסת-ישראל, מחזת-לבם ידברו כראוי להם. שהרי דומה היא כנסתנו הנאצלת-בקדש לאשה עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם, כתשובתה של ברוריא להההוא מינא, [ברכות י] ועל-זה הלא סלה נרנן למחולל ומוליד צדיק כביר ב"ה[12].

ע"ד[13] אלכסנדריה, כתב הרמב"ם[14] בפ"ה ה"ז[15] דמלכים שהיא בכלל האיסור, ומקורו טהור משי"ס מפורש בפרק "החליל", [סוכה נא] כדמפרש ה"כסף-משנה" שם, ובטח ידעת שאין האיסור כי-אם להשתקע ולא לעבור, והאסור מתחיל מן הים הגדול כדי הר"מ[16] שם, והוי נמל-סעיד בכלל.

ע"ד ברכת-הדרך באמצע הדרך, מסתבר לי שאם יאחר בדרך יותר מה' ימים, שאז לפי משמעות הפוסקים שוב לא יברך, ראוי שיברך כיון שבא ליבשה, וברוך ד' יום יום, אבל אם בתוך חמשה ימים יבא למחוז-חפצו הקבוע, יותר טוב לכלול בברכה אחת על החסד הכללי של כל הדרך. מיהו גם בהפסק של שלשה ימים המברך לא הפסיד, כיון דעכ"פ[17] נכון שלא לאחר

---

6 שו"ע - שולחן ערוך
7 חו"מ - חושן משפט
8 סי' - סימן
9 ע"פ - על פי
10 ואע"פ - ואף על פי
11 מ"מ - מכל מקום
12 ב"ה - ברוך השם
13 ע"ד - על דבר
14 הרמב"ם - רבי משה בן מימון
15 ה"ז - הרי זה
16 הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17 דעכ"פ - דעל כל פנים

שלשה ימים ודאי לא הויא בכלל ברכה-שאינה-צריכה, כיון דאיכא הידור-מצוה לברך בתוך שלשה.

נהניתי משמחת-מצוה שלך בנשיאת-כפים, שבאמת היסוד הפנימי של המצוה היא שמחתה, שבה מאיר אור קדושת האמונה החבויה במעמקי הנשמה, המודאת לאדם שהעושר של מצות-ד' הוא נעלה ונשגב מכל סגולות-מלכים ואוצרות-אדירים. והרגיש כבר הר"ח[18] קרשקש ז"ל[19] בספרו "אור ד'", [רבי חסדאי קרשקש] לבסס את רגש קדושת האמונה על אשיות השמחה התמידית והקבועה באופי הנשמה, המטוהרת בטהרה העליונה, ויותר מזה דבר האריז"ל[20] למושפעיו, בנעצו את עומק יסוד הרחבת דעתו המאירה באור קדשי-קדשים - ביסוד שמחת-המצות אשר לו. וכמה יקרה היא מצוה חשוקה בעת יוקר-מציאותה כבכורה בטרם קיץ וכענבים והדס במדבר.

ובענין הסתכלות בצורה של נוי, מדהתוס' שבת קמ"ט א' ד"ה[21] ודיוקני [שבת קמט] נראה דלנוי מותר, ומ"מ[22] מדת-חסידות דבנן-של-קדושים שייכא גם על זה, ולפ"ז[23] נראה דס"ל[24] דע"ג המטבעות היו הצורות של נוי ואינן של ע"ז[25], או אינם מחלקים בין אם הצורה היא במקום אחר של ע"ז, כיון דכאן אינה ע"ז; והכי מסתבר, שהרי מצורות ע"ז היו ג"כ[26] אפילו צרור אפילו קיסם ואפילו אבק שברגליהם, א"כ[27] בכל דבר י"ל[28] שיש במקום אחר צורה כזאת לע"ז, אלא שהעיקר תלוי בצורה זו עצמה. אך מדהתוס' בע"ז, המצוין שם, דף נ' ע"א[29] ד"ה ה"ג, נראה דלנוי ג"כ אסור ו"צורתא דזוזא" דהויא רק מדת-חסידות הוא מפני הרגילות, אבל חוץ מזה גם לנוי גם איסורא איכא. והדבר שנוי במחלוקת. שיטת הרמב"ם והרא"ש[30] היא, שאין האיסור כ"א[31] בע"ז, ומטעם הנאה דע"ז אתי עלה, וכן פסק בשו"ע[32] סי' קמ"ב, והש"ך[33] העיר שם כבר בשם תוס'[34] והרא"ש דלנוי מותר, אבל שיטת רש"י[35] והערוך והר"ן[36], הביאם ברכי יוסף שם, מבוארת דגם לנוי אסור, ונראה שיש שלש שיטות בדבר: דהרדב"ז[37]

---

18 הר"ח - הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
19 ז"ל - זכרונו לברכה
20 האריז"ל - האר"י זכרונו לברכה
21 ד"ה - דיבור המתחיל
22 ומ"מ - ומכל מקום
23 ולפ"ז - ולפי זה
24 דס"ל - דסבירא ליה
25 ע"ז - עבודה זרה
26 ג"כ - גם כן
27 א"כ - אם כן
28 י"ל - יש לומר
29 ע"א - עמוד א
30 והרא"ש - ורבנו אשר
31 כ"א - כי אם
32 בשו"ע - בשולחן ערוך
33 והש"ך - ו + הש"ך: הש"ך - שפתי כהן
34 תוס' - תוספות
35 רש"י - רבי שלמה יצחקי
36 והר"ן - ורבנו נסים
37 דהרדב"ז - דהרב דוד בן זמרא

כתב בשם התוס'[38] דמיירי כשעשה לשם ע"ז היא עבדה עדיין, ונראה שדעת הרמב"ם והשו"ע[39] היא לקולא, דדוקא כשעבדה, ודעת רש"י והערוך דאפילו בנוי בעלמא.

וע"ז שנתבטלה, מסתבר לכאורה דלא עדיפא מע"ז שלא נעבדה, אע"ג[40] דקיי"ל[41] דאינה אסורה, אלא דצריך לאוקמי לפ"ז[42] דוקא בע"ז של ישראל, דבע"ז[43] של נכרי קיי"ל[44] שכיון שפסלו נעשה כאלוהו. ואולי מיירי בצורות משמשי ע"ז, דבהם גם בשל גוי עבודה בעינן. והנני מוכרח לקצר.

נהניתי מכנוי שם של גנאי ל"עפיש", וי"ל[45] שגם בע"ז שאינה נעבדת, אע"ג דע"פ[46] הפוסקים מותר להזכיר שמה, מ"מ מצות כנוי שם לגנאי נוהג תמיד, שזהו מכלל מצות ביעור: "ואבדתם את שמם". [דברים יב, ג] ומסתפקנא בע"ז הכתובה בתורה, שאין בה משום איסור הזכרת שמה, אם יש מצוה של כנוי שם לגנאי, וי"ל דחיובא ליכא, מ"מ מצוה וחסידות איכא.

תחוג יקירי את החג הקדוש הבעל"ט[47] בחדוות-לבב, בחדות-ד' ואהבת תורתו ומצותיו וצפית ישועת חומות וחיל לגוי קדוש סגולת כל העמים על אדמת חמדתה וצלח ורכב ע"ד אמת ברוח נכון ולב מתנה.

אביך מנשקך ממרחקים מצפה לתשועת ד' בקודש.

אברהם יצחק ה"ק

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

---

38 התוס' - התוספות
39 והשו"ע - והשולחן ערוך
40 אע"ג - אף על גב
41 דקיי"ל - דקיימא לן
42 לפ"ז - לפי זה
43 דבע"ז - דבעבודה זרה
44 קיי"ל - קיימא לן
45 וי"ל - ויש לומר
46 דע"פ - דעל פי
47 הבעל"ט - הבא עלינו לטובה